

عوامل تاثیر گذار بر نقاط ضعف با اهمیت کنترل داخلی

زهرا حاجیها^۱

سهیلا محمد حسین نژاد^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۱/۳۱ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۳/۳۱

چکیده

کنترل بر گزارشگری مالی و گزارش نقاط ضعف با اهمیت کنترل داخلی^۱ طبق بیانیه سازمان بورس اوراق بهادار تهران و طراحی یک سیستم کنترل داخلی اثر بخش جهت پیشبرد اهداف خرد و کلان شرکت دارای اهمیت می باشد. هدف تحقیق حاضر بررسی این موضوع است که ضعف‌های با اهمیت کنترل داخلی در گزارش حسابداری تحت تاثیر چه عواملی قرار دارد. در این تحقیق به بررسی عوامل اثر گذار بر نقاط ضعف با اهمیت کنترل داخلی نمونه ای از شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته شده است. نمونه شامل ۹۷ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. برای پاسخ به این فرضیه، تاثیر هشت متغیر توضیحی بر روی متغیر وابسته نقاط ضعف با اهمیت کنترل داخلی مورد آزمون قرار گرفته است. تجزیه و تحلیل‌های رگرسیون ترکیبی نشان داد که بین لگاریتم قیمت سهام در تعداد سهام، نسبت موجودی کالا به جمع کل دارایی و زیان با نقاط ضعف با اهمیت کنترل داخلی رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد و تسعیر نرخ ارز، رشد درآمد، ارزش بازار بر ارزش دفتری، نمره Z آلتمن و جمع کل بدهی بر دارایی رابطه ای با نقاط ضعف با اهمیت کنترل داخلی ندارد. در نتیجه می توان گفت ضعف‌های با اهمیت موجود در گزارش حسابداری از بعضی معیارهای مالی تاثیر می پذیرد.

واژه‌های کلیدی: کنترل داخلی اثر بخش، نقاط ضعف با اهمیت کنترل داخلی، قانون ساریینز - اوکسلی.

۱- استادیار، گروه آموزشی حسابداری، واحد تهران شرق (قیامدشت)، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران، نویسنده اصلی و مسئول مکاتبات.

Z_hajiha@yahoo.com

۲- کارشناس ارشد حسابداری، واحد الکترونیکی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۱- مقدمه

واحدهای اقتصادی برای دستیابی به اهداف کوتاه مدت و بلند مدت و تحقق مأموریت‌ها و چشم اندازها، حفظ توان مالی و سود آوری، مقابله با رویدادهای غیر منتظره و پاسخ گویی در برابر پاسخ خواهان(صاحبان سرمایه، دولت و...) باید از یک سیستم کنترل داخلی اثربخش برخوردار باشند. کنترل داخلی، یک رویداد یا وضعیت خاص نیست، بلکه مجموعه‌ای از اقدامات متوالی و فراگیر است که به همه فعالیت‌های سازمان نفوذ و تسری پیدا می‌کند. این اقدامات در گستره عملیات یک سازمان و به شکلی مستمر روی می‌دهد. آن‌ها در مسیری که مدیریت سازمان را اداره می‌کند و پیش می‌برد، به صورتی فراگیر و جدایی‌ناپذیر از آن وجود دارند (شعری، ۱۳۸۶، ۳).

کمیسیون بورس اوراق بهادار اجرای بند ۴۰۴ قانون ساربینز - اوکسلی^۲ را مستلزم وجود چارچوب کنترل داخلی می‌داند معمولا مسئولیت این چهارچوب بر عهده هیئت مدیره است و این چهارچوب باید شامل پنج جزء باشد. مدیران موسسات و سازمانها توجه وافری به سیستم‌های کنترل داخلی دارند، زیرا مدیران به خوبی می‌دانند در نبود یک سیستم کنترل داخلی اثر بخش، تحقق رسالت اصلی شرکت، حفظ سودآوری و به حداقل رساندن رویدادهای غیر منتظره بسیار مشکل است و سیستم کنترلی وسیله ایست که موجب می‌شود، نسبت به ارقام و اطلاعات حسابداری اطمینان بیشتری بیابند و اعداد و اطلاعات مذکور را مبنای تصمیمات خود قرار دهند و همچنین آنان را مطمئن می‌سازد که سیستم و روشهای صحیح مالی و اداری در داخل موسسه ایشان به طور کامل اجراء می‌شود (ارجمند نژاد، ۱۳۸۵، ۴). صاحبان سرمایه و سایر اشخاص ذی نفع در واحدهای اقتصادی تصور می‌کنند کنترل‌های داخلی ابزار دستیابی به اهداف واحد اقتصادی هستند(حساس یگانه و نتایج ملک‌شاه، ۱۳۸۵، ۳).

مدت‌های طولانی است که کنترل‌های داخلی مورد توجه است خصوصا بعد از رسوایی‌های سال ۲۰۰۲ و تصویب قانون ساربینز- اوکسلی. بخش ۴۰۴ این قانون به کنترل‌های داخلی و وظایف مدیریت در ایجاد و نگهداری یک سیستم اثر بخش کنترل داخلی پرداخته است. بخش ۴۰۴ مدیریت شرکت‌ها را ملزم به ارائه و نگهداری گزارشی از کنترل داخلی به همراه گزارش سالانه می‌کند (جواهری، ۱۳۸۵، ۱). مقررات کمیسیون بورس اوراق بهادار آمریکا (SEC) در قالب بخش ۴۰۴ مدیریت شرکت را ملزم می‌دارد تا تغییرات مهم در کنترل‌های داخلی ناظر بر گزارشگری مالی را که طی ۳ ماهه آخر سال رخ داده است، افشا کند و براساس بند ۳۰۲ این قانون، مدیریت باید در گزارش سه ماهه و سالانه تمام نقاط ضعف موجود در کنترل داخلی را افشا کند (قانون ساربینز- اوکسلی). هدف خاص قسمت‌های ۳۰۲ و ۴۰۴ قانون ساربینز- اوکسلی اطلاع رسانی به سرمایه گذاران در مورد افشای نقاط ضعف سیستم کنترل داخلی است که ممکن است اشتباهات مالی را افزایش و توانایی مدیران برای مدیریت سود را کاهش دهد (لامبرت و همکاران، ۱۹۸۷، ۹۱).^۳

کنترل‌های داخلی موثر این اطمینان را می‌دهد که واحد تجاری می‌تواند به اهدافش برسد. برای رسیدن به این هدف باید اطمینان حاصل شود که گزارش‌های کنترل داخلی قابل اعتماد هستند. این شامل دستیابی کارآمد به قوانین و مقررات و سیاست‌ها و تعهدات شرکت است(حساس یگانه و تقی نتاج ملک‌شاه، ۱۳۸۵، ۳).

آنچه که حائز اهمیت است این است که حسابرس باید اطلاعات کاملی از کنترل‌های داخلی و ضعف‌های آن به طور کلی داشته باشد تا به محض مشاهده و برخورد با آن‌ها، پی به ضعف‌ها در کنترل‌های داخلی ببرد و آن‌ها را به واحد مورد رسیدگی گزارش کند. بعضی از نقاط ضعف کنترل‌های داخلی در بیشتر واحدهای مورد رسیدگی وجود دارند و بعضی از نقاط ضعف، خاص واحدهای رسیدگی بخصوصی هستند و بنابراین عمومیت چندانی ندارند و آن‌ها را فقط می‌توان با بررسی دقیق سیستم‌های کنترل‌های داخلی، کشف کرد (نعمت پژوه، ۱۳۸۱، ۵). وجود گزارش نقاط ضعف با اهمیت کنترل داخلی می‌تواند به استفاده کنندگان اطلاعاتی در مورد ضعف‌ها و نحوه عملکرد مدیریت بدهد اما در کشور ما در حال حاضر گزارشی تحت عنوان گزارش ضعف‌های کنترل داخلی وجود ندارد. اما بعد از تصویب ماده ۳۵ قانون بورس اوراق بهادار تهران، مدیریت ملزم به تهیه گزارشی در مورد کنترل داخلی و همچنین طراحی و استقرار گزارش کنترل داخلی است. بنابراین مسئله مهم در این تحقیق این است که چه عواملی بر نقاط ضعف با اهمیت کنترل داخلی تاثیر خواهد گذاشت. در این راستا برخی از مهم‌ترین شاخص‌های مالی تاثیر گذار بر اساس پیشنهاد تحقیق مورد بررسی و آزمون قرار گرفته است تا عوامل تاثیر گذار روی نقاط ضعف با اهمیت سیستم کنترل داخلی در شرکت‌های ایرانی مشخص گردد.

۲- چارچوب نظری و پیشینه پژوهش

فرض اساسی در بحث‌های عمومی و گزارش‌ها این است که کنترل داخلی، کیفیت گزارشگری مالی را بهبود می‌بخشد و مشکلات حاکمیتی را کاهش می‌دهد و در این بخش، تئوری نمایندگی، چارچوبی را برای این فرض ارائه می‌کند و آن افزایش هزینه‌های نمایندگی است (حساس یگانه و نتایج ملک‌شاه، ۱۳۸۵، ۵). مدیریت می‌تواند هزینه‌های نمایندگی را از طریق اقدامات نظارتی سطوح پایین کاهش دهد. یک ساز و کار نظارتی ممکن، سیستم کنترل داخلی شرکت است (عبدالخالیک، ۱۹۹۳، همان منبع، ۹). مک مولن و همکاران^۵ (۱۹۹۶) دو دلیل برای این موضوع ارائه می‌دهند که چرا گزارش کنترل داخلی شرکت توسط مدیریت می‌تواند موجب ارتقاء کنترل‌های داخلی شود که هر دو دلیل با ساز و کار نظارت، قابل بررسی است و می‌تواند هزینه‌های نمایندگی را کاهش دهد. اولاً این گزارشگری کنترل داخلی می‌تواند آگاهی مدیریت عالی را نسبت به کنترل داخلی شرکت افزایش دهد که به نوبه خود موجب جلب توجه بیشتر مدیریت عالی به سیستم کنترل داخلی به صورت کلی است. ثانیاً این که گزارش کنترل داخلی موجب کنترل داخلی بهتر می‌شود.

طراحی و استقرار مناسب سامانه‌های کنترل داخلی در واحدهای اقتصادی یکی از مهم‌ترین عوامل تحقق اثر بخشی و کارایی عملیات، ارتقای پاسخگویی و شفافیت مالی، رعایت قوانین و مقررات و کمک به پیشگیری از تقلب و سوء استفاده‌های مالی به شمار می‌رود. از این رو نهادهای حرفه‌ای و قانون‌گذاری کشورهای مختلف به تدوین چارچوب‌ها، بیانیه‌ها و رهنمودهایی در ارتباط با نحوه‌ی استقرار، ارزیابی و گزارشگری کنترل‌های داخلی توسط مدیریت و حسابرسی کنترل داخلی توسط حساب‌برسان واحدهای

اقتصادی پرداخته اند (قنبریان، ۱، ۱۳۹۰). کنترل داخلی بخش مهمی از مدیریت یک سازمان است. بخشی که شامل برنامه‌ها، روش‌ها و رویه‌های مورد استفاده سازمان در دستیابی به رسالت وجودی و اهداف خرد و کلان خود است (استاندارد کنترل داخلی دولت فدرال ۱۹۹۹).

از آنجا که بیشتر تصمیمات مدیریت با اتکاء بر اطلاعات مالی از سیستم حسابداری اتخاذ می‌شود وجود سیستم کنترل داخلی قوی قابلیت اتکای اطلاعات حسابداری را که مبنای اخذ اینگونه تصمیمات است به مدیریت ارائه می‌دهد همچنین کنترل‌های داخلی قوی بر نحوه رسیدگی حسابرسان نیز تاثیرگذار می‌باشد. هر اندازه کنترل‌های داخلی قوی باشند خطر تحریف با اهمیت کاهش یافته و نتیجتاً خطر حسابرسی نیز کاهش می‌یابد. برخی از استانداردها نشان می‌دهند که ارزیابی حسابرس از خطر ذاتی ممکن است درک حسابرس از ساختار کنترل یک صاحبکار و در نتیجه ارزیابی حسابرس از خطر کنترل را تحت تاثیر قرار دهند (خورات، ۲۰۰۸، حاجیها، ۲، ۱۳۸۹).

نخستین هدف سیستم کنترل داخلی سازمان، ارائه اطمینان معقول به مدیریت اجرایی است که هدفهای مشخص شده برای عملیات و برنامه‌ها دستیافتنی‌اند. حسابرسان داخلی به دنبال این هستند که ناکارآمدیهای عملیاتی و طراحی کنترل‌ها را ارزیابی کنند و حدود و میزانی را تعیین نمایند که مدیران می‌توانند اطمینانی معقول از دستیابی به هدفهای سازمان داشته باشند. برای دستیابی به اکثر اهداف مهم، بکارگیری کنترل‌های داخلی گریز ناپذیر است. به همین جهت، تقاضا برای سیستم بهتر و برتر کنترل داخلی و گزارش عملکرد آن‌ها دائماً رو به افزایش است. با دقت نظر بیشتر، می‌توان دریافت که کنترل داخلی ابزاری مفید برای حل بسیاری از مشکلات بالقوه است (بالتاسی و یلماز، ۱۲، ۲۰۰۶).

بعد از رسوایی‌های مالی تصویب قانون ساربینز - اوکسلی توجه مدیریت را بیش از پیش به کنترل‌های داخلی جلب کرد با تصویب قانون ساربینز - اوکسلی الزامات متعددی برای شرکت‌های سهامی عام وضع گردید که به لحاظ تنوع الزامات و دامنه تاثیر گذاری اش، قانون معتبر و نافذی محسوب می‌شود. اهمیت قانون ساربینز - اوکسلی توجیه کننده موثر بودن ضعف‌های کنترل داخلی است. تحقیقات بسیار به بررسی عوامل تعیین کننده و آثار و نتایج نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی پرداخته‌اند. تحقیقات اولیه (اسکافی، کولینز و کینی، ۲۰۰۷، ۱۷۰) ارتباطی بین این نقاط ضعف و ویژگی‌های شرکت همچون پیچیدگی شرکت، تغییرات سازمانی، اندازه شرکت، سودآوری شرکت و سرمایه گذاری منابع روی کنترل‌های داخلی نشان داده‌اند

در کشور ما نیز به تازگی سازمان بورس و اوراق بهادار در راستای ماده ۳۵ دستورالعمل پذیرش بورس اوراق بهادار تهران اقدام به انتشار پیش نویس دستورالعمل کنترل‌های داخلی برای ناشران پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران کرده است برطبق این ماده مدیریت مسئول ارزیابی اثر بخشی کنترل داخلی است و باید در مورد نتایج ارزیابی کنترل داخلی گزارش تهیه کند (دستورالعمل سازمان بورس اوراق بهادار تهران، ۱۳۹۱).

در بیشتر موارد ضعف‌های کنترل داخلی که توسط حسابرس گزارش می‌شود، در نامه مدیریت آورده می‌شود و به مدیریت ابلاغ می‌شود اما بین ضعف‌هایی که در نامه مدیریت وجود دارد با ضعف‌هایی که در گزارش حسابرس و بازرسی قانونی افشا می‌شود تفاوتی وجود دارد نوع دوم ضعف‌ها ضعف‌های بااهمیت کنترل داخلی هستند که بدلیل اهمیتشان در متن گزارش حسابرس افشا می‌شوند. (پوربا نسب و مهام ۱۳۷۷، ۱۷۹). نامه مدیریت اختیاری است و شکل استاندارد مشخص ندارد ولی گزارش موارد با اهمیت ساختار کنترل داخلی منطبق بر استاندارد حسابرسی است و علاوه بر موارد ذکر شده عمدتاً با دو هدف زیر تهیه می‌شود:

۱- بهبود روابط با مدیریت، ۲- پیشنهاد خدمات مالیاتی و مدیریتی که موسسات حسابرسی قادر به ارائه آن هستند (زارعی، ۲، ۱۳۸۱).

از اینرو نامه مدیریت نمی‌تواند جایگاه قانونی گزارش نقاط ضعف را مطابق آنچه قوانین برخی کشورها تعیین کرده اند، بگیرد. علی‌رغم طراحی و اجرای مناسب کنترل‌ها حسابرسان تلاش می‌کنند تا ضعف‌های بااهمیت در طراحی کنترل‌ها و انجام آزمون‌هایی در مورد اجرا یا عدم اجرای کنترل‌ها را کشف نمایند. روش‌های رایج در این زمینه شامل پرس و جو^{۱۱} اغلب مبتنی بر پرسش نامه‌ها و دیگر روش‌های چک لیستی، نمودگرهای تجزیه و تحلیل^{۱۲}، مستند سازی متنی مشاهدات^{۱۱}، شناخت سیستم^{۱۳} و برخی رسیدگی‌های مستند می‌باشد. حسابرسان سعی دارند ضعف‌های بااهمیت در اثربخشی عملیات کنترل‌ها را از طریق اجرای آزمون کنترل برطرف نمایند. انجام آزمون را وقتی کافی می‌گوییم که ریسک ناتوانی در کشف در سطح پایین باشد. در این زمینه، یک مدل ریسک مناسب برای حسابرسی کنترل داخلی به حسابرسان در زمینه تعیین میزان اثربخشی عملیات کنترل‌ها کمک می‌کند (برون و لیم^{۱۳}، ۲۰۱۲، ۴).

بر اساس بند ۴۹ استاندارد شماره ۴۰ حسابرسی ایران، حسابرس مستقل موظف است در اولین فرصت ممکن، رده مناسبی از مدیریت را از نقاط ضعف با اهمیت موجود در طراحی یا عملکرد سیستم‌های حسابداری و کنترل داخلی که با آن‌ها برخورد کرده است آگاه کند. ضعف‌های نظام کنترل داخلی از جمله مشکلات مبتلا به اکثریت قریب به اتفاق واحدهای اقتصادی کشور اعم از خصوصی و دولتی است هر ساله این واحدها و در نهایت، اقتصاد کشور از ضعف کنترل‌های داخلی متحمل خسارت و زیان‌های قابل توجه و سنگینی می‌شود (نعمت پژوه، ۳، ۱۳۸۱). در مورد نقاط ضعف بااهمیت کنترل‌های داخلی شرکت تحقیقاتی در دنیا انجام شده است:

بالسام، جیانگ و لیو^{۱۴} (۲۰۱۲) تحقیقی با عنوان "مشوق‌های حقوق صاحبان سهام و ضعف‌های کنترل داخلی" انجام دادند آن‌ها بررسی کردند چگونه اثر انگیزه‌های مالی برای مالکیت سهام، مدیران را به حفظ کنترل داخلی قوی در شرکت ترقیب می‌کند. نتایج بدست آمده از این تحقیق مبنی بر این است که بیشتر ضعف‌های کنترل داخلی در سطح شرکت با انگیزه‌های فراهم شده توسط صاحبان سهام به شدت محدود شده اما این ضعف‌ها در ارتباط بیشتر است با انگیزه‌های مدیران.

تحقیقی که هویتاش، هویتاش و جانستون^{۱۵} در رابطه با "نقاط ضعف کنترل‌های داخلی و پاداش مدیر ارشد امور مالی" در سال ۲۰۱۱ انجام دادند نیز نشان داد که معیارهای غیر مالی مانند نقاط ضعف کنترل داخلی در تعیین پاداش مدیران تاثیر گذار هستند. تحقیق او بر ارتباط بین پاداش و نقاط ضعف کنترل داخلی تاکید دارد. فرضیه اول تحقیق آن‌ها به بررسی رابطه بین نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی و تغییرات در پاداش مدیران در شرکت‌هایی با تجربه قوی مدیریتی پرداخته است. آن‌ها با استناد به قانون ساربینز - اوکسلی و این که کنترل‌های داخلی تحت مسئولیت مستقیم مدیران است ثابت کردند افشای نقاط ضعف کنترل داخلی نشان دهنده ضعف در عملکرد مدیر است و شرکت‌هایی با تجربه قوی مدیریتی بعد از افشای نقاط ضعف شاهد کاهش بیشتر در پاداش هستند نسبت به شرکت‌هایی که از لحاظ تجربه مدیریتی ضعیف تر هستند.

در تحقیقی که یازوا^{۱۶} (۲۰۱۰) انجام داد به بررسی عوامل موثر بر نقاط ضعف بااهمیت در کنترل‌های داخلی، ارتباط بین نقاط ضعف مواد و کیفیت سود و واکنش بازار سهام به افشای نقاط ضعف بااهمیت را بررسی کردند آن‌ها دریافتند که شرکت‌های دارای ضعف‌های کنترل داخلی شرکت‌هایی هستند کوچک، پیچیده تر، از نظر مالی ضعیفتر و دارای کاهش رشد و همچنین دریافتند نقاط ضعف کنترل داخلی تاثیری بر قیمت سهام ندارند و از سوی دیگر دریافتند که شرکتها ممکن است نقاط ضعف عمده را شناسایی نکنند.

همرسل، میرز و شکسپیر^{۱۷} (۲۰۰۸) در تحقیقی با عنوان "واکنش بازار به افشای نقاط ضعف کنترل داخلی و ویژگی آن نقاط ضعف براساس بخش ۳۰۲ قانون ساربینز - اوکسلی"، واکنش قیمت سهام به افشای نقاط ضعف کنترل داخلی طی بخش ۳۰۲ قانون ساربینز - اوکسلی را بررسی کردند و به این نتیجه رسیدند که محتوای اطلاعات ضعف‌های کنترل داخلی، به شدت این ضعف‌ها بستگی دارد و نقاط ضعف کنترل داخلی به قیمت سهام واکنش منفی نشان می‌دهد.

جی و جی و مک وای^{۱۸} (۲۰۰۷) رابطه بین کیفیت اقلام تعهدی و کنترل‌های داخلی را در شرکت‌هایی که گزارش نقاط ضعف کنترل‌های داخلی را بر گزارشگری مالی تحت قانون ۳۰۲ و ۴۰۴ ساربینز - اوکسلی گزارش کرده بودند بررسی کردند. هنگامی که ضعف‌های کنترل داخلی بااهمیت وجود داشته باشد این احتمال وجود دارد که تحریفات با اهمیت سالانه پیشگیری و یا تشخیص داده نشود. آن‌ها به این نتیجه رسیدند که ضعف‌های کنترل داخلی با اقلام تعهدی با کیفیت نسبتاً پایین همراه است و نقاط ضعف کنترل داخلی بااهمیت در ارتباط مستقیم با کیفیت اقلام تعهدی (به عنوان مثال سود آوری) است و همچنین بررسی کردند که کنترل‌های داخلی قوی با مدیریت سود رابطه دارد. آن‌ها به این نتیجه رسیدند که مشکلات کنترل داخلی علت ریشه‌ای برای اقلام تعهدی با کیفیت پایین است.

ژانگ، جیان ژو و نان ژو^{۱۹} (۲۰۰۶) در مقاله‌ای رابطه بین کیفیت کمیته حسابرسی، استقلال حسابرس و افشای نقاط ضعف کنترل‌های داخلی را بعد از تصویب قانون ساربینز - اوکسلی بررسی کردند. آن‌ها نمونه‌هایی شامل شرکت‌های دارای نقاط ضعف کنترل داخلی را براساس نوع صنعت، اندازه و عملکرد شرکت

طبقه بندی کرده و این شرکت‌ها را با نمونه‌هایی از شرکت‌های بدون نقاط ضعف کنترل داخلی مقایسه کردند و هر یک از عوامل کیفیت کمیته حسابرسی استقلال حسابرس را برای هر یک از این شرکت‌ها مورد بررسی قرار دادند. تحلیل‌های انجام شده نشان داد که میان کیفیت کمیته حسابرسی، استقلال حسابرس و نقاط ضعف کنترل‌های داخلی رابطه وجود دارد. اغلب شرکت‌های طبقه بندی شده به عنوان شرکت‌های دارای نقاط ضعف کنترل داخلی، اعضای کمیته حسابرسی با دانش مالی کمتری داشتند. همچنین اکثر شرکت‌های طبقه بندی شده دارای نقاط ضعف کنترل داخلی دارای حسابسان مستقلتری بودند. به علاوه بیشتر شرکت‌هایی که به تازگی حسابرس خود را تغییر داده بودند، دارای نقاط ضعف کنترل داخلی بودند.

بدارد^{۲۰} (۲۰۰۶) تحقیقی در رابطه با الزامات کنترل داخلی مربوط به بخش ۳۰۲ و ۴۰۴ قانون ساربینز - اوکسلی انجام داد که مربوط به بهبود کیفیت سود بود با استفاده از ارقام تعهدی غیر منتظره به عنوان ابزار اندازه‌گیری کیفیت سود بود، تحقیق آن‌ها نشان داد که ارقام تعهدی غیر منتظره در سالی که نقاط ضعف سیستم‌های کنترل داخلی افشا شدند بیشتر است زیرا نقاط ضعف فرصت طلبی مدیریت را افزایش می‌دهد صورتهای مالی هم ممکن است از طریق تحریف عمدی در ارقام تعهدی برای مدیریت سود ضعف داشته باشد و مقایسه بخش ۳۰۲ و ۴۰۴ نشان می‌دهد ارقام تعهدی برای بخش ۳۰۲ بیشتر است اما برای شرکت‌هایی که گزارش کنترل داخلی موثر در بخش ۴۰۴ داشتند ارقام تعهدی کمتر است به طور کلی نتایج نشان می‌دهد که الزامات قانون ساربینز - اوکسلی کنترل داخلی منجر به بهبود کیفیت سود می‌شود.

دویل، جی و ام سی وای^{۲۱} (۲۰۰۶) در تحقیقی با عنوان "تعیین نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی در طی گزارشگری مالی" به بررسی عوامل موثر بر نقاط ضعف کنترل داخلی در شرکت‌هایی که این نقاط ضعف را افشا می‌کنند پرداختند. آن‌ها به دنبال این موضوع بودند که آیا نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی بیشتر در شرکت‌هایی وجود دارند که کوچکتر، تازه تاسیس و از نظر مالی ضعیف هستند و شرکت‌هایی که به سرعت در حال رشد می‌باشند، و این که آیا این عوامل در سطح حساب یا در سطح شرکت متفاوت هستند و نقاط ضعف در کدام مورد بیشتر است. آن‌ها به این نتیجه رسیدند که مشکلات کنترل داخلی در شرکت‌هایی جدی تر است که تازه تاسیس تر (جوان تر)، و از نظر مالی ضعیف تر هستند؛ در حالی که نقاط ضعف کنترل داخلی در سطح حساب در این شرکت‌ها کمتر است و از لحاظ عملیات مالی سالم تر هستند.

بنیش، بیلینگ و هودر^{۲۲} (۲۰۰۶) در تحقیقی با عنوان "ضعف‌های کنترل داخلی و عدم اطمینان اطلاعات" به بررسی واکنش بازار سرمایه به اجرای بخش‌های ۳۰۲ و ۴۰۴ توسط شرکت‌ها و بررسی اینکه آیا سود پیش بینی شده و هزینه‌های ضمنی آن پس از افشای نقاط ضعف بااهمیت تغییر کرده است یا خیر، پرداختند. آن‌ها به این نتیجه رسیدند که بخش ۳۰۲ اطلاعات مفید ارائه می‌دهد، در مقابل یافتند که بخش ۴۰۴ هیچ تاثیر قابل توجهی بر روی قیمت سهام یا هزینه‌های سرمایه‌ای شرکت ندارد.

چان، فارل و لی^{۲۳} (۲۰۰۵) تحقیقی با عنوان "مدیریت سود و بازده جمعی از شرکت‌ها که ضعف‌های بااهمیت کنترل داخلی را طبق بند ۴۰۴ از قانون ساربینز - اوکسلی افشا می‌کنند" انجام دادند. هدف تحقیق

آن‌ها بررسی شرکت‌هایی بود که طبق بند ۴۰۴ نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی خود را افشا می‌کنند. نتایج نشان داد مدیریت سود آن‌ها بیشتر و بازده سود آن‌ها در مقایسه با شرکت‌های دیگر کمتر است. نقاط ضعف کنترل داخلی باید در گزارش حسابرسان و مدیریت افشا شود. نتایج تحقیقشان حاکی از شواهد در مورد این است که شرکت‌هایی که نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی خود را افشا می‌کنند بازده و سود کمتری دارند.

در ایران نیز زارعی در سال ۱۳۷۱ در تحقیقی به بررسی تحلیلی توصیفی نقاط ضعف کنترل‌های داخلی شرکت‌های سهامی خاص، تولیدی، ایرانی و با حداقل ۱۰ سال فعالیت از منظر حسابرس مستقل پرداخت. نتایج تحقیق حاکی از وجود نقاط ضعف بااهمیت کنترل‌های داخلی در بخشی از شرکت‌های تحت بررسی کشور است. چنین نارسایی‌هایی می‌تواند ساز ناکار آمدی، بی‌برنامگی، اختلاس و تبانی و سایر مشکلات ساختاری و عملکردی شرکت‌ها گردد. بر این اساس، ضرورت دارد که مدیران شرکت‌ها در جهت بازنگری و تدوین مناسب ساختارهای کنترل داخلی به منظور دستیابی به اهداف سازمانی اقدام عاجل کنند.

۳- فرضیه های پژوهش

برای دستیابی به اهداف تحقیق و مطابق پیشینه تحقیق ۸ فرضیه به شرح زیر ارائه گردیده است:

- ۱) بین ارزش بازار سرمایه شرکت و نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی رابطه معنی داری وجود دارد.
- ۲) بین تغییرات نرخ ارز و نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی رابطه معنی داری وجود دارد.
- ۳) بین رشد درآمد شرکت و نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی رابطه معنی داری وجود دارد.
- ۴) بین نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری سهام و نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی رابطه معنی داری وجود دارد.
- ۵) بین گزارش زیان شرکت و نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی رابطه معنی داری وجود دارد.
- ۶) بین شاخص ورشکستگی و نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی رابطه معنی داری وجود دارد.
- ۷) بین نسبت موجودی کالا به جمع کل دارایی شرکت و نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی رابطه معنی داری وجود دارد.
- ۸) بین نسبت جمع اهرم شرکت و نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی رابطه معنی داری وجود دارد.

۴- مدل پژوهش، متغیرهای پژوهش و شیوه اندازه گیری آن‌ها

متغیر وابسته ضعف‌های بااهمیت کنترل داخلی است و متغیر مستقل لگاریتم قیمت سهام در تعداد سهام (شاخص ارزش بازار سرمایه شرکت)، تسعیر نرخ ارز^{۲۴}، رشد درآمد^{۲۵}، شاخص ورشکستگی (که در این تحقیق از نمره z آلتمن^{۲۶} استفاده شده است)، نسبت موجودی کالا^{۲۷} به جمع کل دارایی و اهرم (نسبت کل بدهی بر جمع کل دارایی) می‌باشد. شرکت‌های کوچک‌تر و تازه تاسیس که از نظر مالی ضعیف تر و از نظر درآمد در حال رشد هستند نقاط ضعف بااهمیت بیشتری نسبت به دیگر شرکت‌ها دارند. شرکت‌هایی که

رشد فروش بالایی دارند این رشد با نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی ارتباط مثبت و معنی داری دارد. برخی تحقیقات نشان می‌دهد در شرکت‌هایی با گزارش نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی احتمال ورشکستگی بالاتر از سایر شرکت‌ها می‌تواند باشد. عوامل مختلفی می‌تواند بر کیفیت کنترل داخلی تاثیر گذار باشد وجود ارزشهای خارجی و تسعیر ارز بیشتر برای شرکت‌هایی که نقاط ضعف بااهمیت دارند به عنوان پیچیدگی حسابداری هستند که کیفیت کنترل داخلی را به چالش می‌اندازد (جی و مک وایو، ۲۰۰۶، ۱۹۶) جی و مک وایو (۲۰۰۷) به این نتیجه رسیدند که شرکت‌هایی که نقاط ضعف کنترل داخلی خود را افشا می‌کنند کیفیت پایین تری در درآمد دارند، نسبت به شرکت‌هایی که این نقاط ضعف را افشا نمی‌کنند. گزارش نقاط ضعف کنترل داخلی در شرکت‌هایی که گزارش تسعیر ارز دارند سود آوری کمتری دارند و از لحاظ تجربه سابقه کمتری دارند نسب به شرکت‌های دیگر بیشتر است (اسکایفی و همکاران^{۲۸}، ۲۰۰۵). شرکت‌هایی که دارای موجودی کالای بیشتر و مطالبات بیشتر هستند به دلیل احتمال سرقت یا از بین رفتن موجودی احتمال وجود ضعف در کنترل داخلی آن‌ها بیشتر است (یازوا، ۲۰۱۰، ۱۱). بر اساس مباحث نظری ارائه شده و سازگار با ادبیات تحقیق، مدل تحقیق به شکل رابطه ۱ می‌باشد:

$$ICMW = \beta_0 + \beta_1 MKTVAL_{i,t} + \beta_2 FT_{i,t} + \beta_3 SALESGRWTH_{i,t} + \beta_4 MTB_{i,t} + \beta_5 LOSS_{i,t} + \beta_6 ZSCORE_{i,t} + \beta_7 INVT_{i,t} + \beta_8 LEVERAGE_{i,t} + \epsilon_{i,t}$$

(۱)

در این تحقیق متغیرها با حروف اختصاری زیر در مدل قرار گرفتند:

ICMW: نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی از گزارش حسابرسان مستقل بدست آمده است. با توجه به اینکه در گزارش حسابرسی تنها نقاط ضعف بااهمیت کنترل های داخلی شرکت به عنوان بند شرط ارائه می‌گردد و از ارائه همه نقاط ضعف که حسابرس قبلا در نامه مدیریت به آنها پرداخته است پرهیز می‌گردد، در این تحقیق همه بندهای شرط مربوط به ضعف های کنترل های داخلی به عنوان نقاط ضعف بااهمیت کنترل های داخلی در نظر گرفته شده است. تعداد ضعف‌های بااهمیت کنترل داخلی در گزارش حسابرسی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره تحقیق استخراج شده است. بنابراین در این تحقیق، منظور از ضعف های بااهمیت ضعف هایی است که حسابرس در گزارشش به آن اشاره می‌کند و معمولا طی سال مالی بر طرف می‌شود و در برخی موارد برطرف نمی‌گردد. به عنوان مثال ضعف های موجود در حساب های دریافتی، موجودی کالا، دارایی‌ها، مالیات یا به عنوان مثال مواردی که مربوط به تصمیمات هیئت مدیره است و این ضعف‌ها در سطح حساب های شرکت و در سطح خود شرکت وجود دارند.

MKTVAL: لگاریتم قیمت سهام ضربدر تعداد سهام موجود.

FT: متغیر شاخص، برابر با یک است اگر شرکت تسعیر ارز غیر صفر در آن سال داشته باشد و در غیر این صورت برابر با صفر است. با استفاده از یادداشت‌های همراه صورت‌های مالی سود و زیان ناشی از تسعیر ارز

۲۸ عوامل تاثیر گذار بر نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی

شناسایی شد و در صورت وجود به عدد یک و در غیر این صورت صفرا داده شد. انتظار می رود شرکت‌هایی که دارای خرید و فروش‌های خارجی هستند و دارای عملیات متنوع در دیگر کشورها هستند نیاز به یک کنترل داخلی قوی تری است و معمولاً انتظار می رود در این شرکت‌ها به دلیل عملیات پیچیده تری که دارند دارای نقاط ضعف بیشتری در کنترل داخلی خود هستند (بازوا، ۵، ۲۰۱۰).

SALESGRWTH: رشد درآمد که از رقم درآمد در سال پایه منهای سال قبل تقسیم بر سال پایه به دست آمد.

MTB که از نسبت رابطه ۲ بدست می آید:

$$MTB = \frac{\text{قیمت بازار هر سهم}}{\text{ارزش دفتری هر سهم}} \quad (۲)$$

LOSS: متغیر شاخص برابر ۱ در صورتیکه شرکت گزارش زیان داشته باشد، در غیر این صورت صفر با توجه به صورت سود و زیان شرکت‌ها سود یا زیان شرکت مشخص شد.

نمره Z: (آلتمن Z-) برابر است با نمره حاصل از مدل آلتمن به شرح رابطه ۳:

(۳)

$$(۱) \frac{\text{سود عملیاتی}}{\text{دارایی}} + (۲) \frac{\text{بدهی جاری - دارایی جاری}}{\text{دارایی}} + (۳) \frac{\text{فروش}}{\text{دارایی}} + (۴) \frac{\text{تعداد سهام منتشر شده} \times \text{قیمت سهام}}{\text{جمع بدهی بلندمدت}} + (۵) \frac{\text{سود انباشته}}{\text{دارایی}}$$

وجود سلامت مالی در یک شرکت انتظار می رود مستلزم وجود یک کنترل داخلی قوی باشد، شرکت‌هایی که از لحاظ کنترل داخلی ضعیف هستند به سادگی قادر به افزایش درآمد خود نیستند. انتظار می رود نقاط ضعف کنترل داخلی در شرکت‌هایی با سلامت مالی قوی، کمتر باشد (همان منبع).

نسبت موجودی کالا و اهرم که به ترتیب از رابطه ۴ و ۵ به شرح زیر محاسبه شده است:

$$INV = \frac{\text{کالا موجودی}}{\text{جمع دارایی}} \quad (۴)$$

$$LEVERAG = \frac{\text{بلندمدت بدهی + جاری بدهی}}{\text{جمع کل دارایی}} \quad (۵)$$

۵- روش شناسی پژوهش

این تحقیق از نظرهدف، نوعی تحقیق کاربردی و از نظر ماهیت و روش، نوعی تحقیق همبستگی محسوب می شود. در این پژوهش با توجه به فرضیه‌های تحقیق از مدل رگرسیون ترکیبی برای آزمون فرضیه‌ها بهره می بریم. رگرسیون ترکیبی با مدل های پولد^{۲۹} یا پانل^{۳۰} انجام می گیرد. برای تصمیم گیری در استفاده از مدل های پولد یا پانل از آزمون چاو استفاده شده است. داده‌های اولیه با استفاده از نرم افزار اکسل جمع آوری و پس از جمع آوری، نتایج حاصل با نرم افزار "اس.پی.اس.اس" نسخه ۱۴ و

زهره حاجیپها و سهیلا محمدحسین نژاد ۱۳۹۰

"ایویوز" نسخه ۱۶^۳ مورد تجزیه و تحلیل واقع شد. ابزار گردآوری داده‌ها، اسناد و مدارک و گزارش‌های شرکت‌ها در بورس اوراق بهادار تهران است و روش نمونه‌گیری حذفی و سیستماتیک استفاده شده است. دوره هشت ساله بین سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۰ و نمونه‌ای از ۹۷ شرکت بورسی در نظر گرفته شده است.

۶- یافته‌های پژوهش

۶-۱- آمار توصیفی پژوهش

تسعیر نرخ ارز به صورت اسمی دو وجهی یا متغیر ظاهری (موهومی یا دامی) بوده و با کدهای صفر و یک مشخص شده‌اند. برای توصیف این متغیرها با توجه به مقیاس اندازه‌گیری آن‌ها از شاخص‌های فراوانی، درصد فراوانی و نما استفاده شده است. جدول ۱ آماره‌های توصیفی این متغیر را نشان داده است:

جدول ۱- فراوانی، درصد فراوانی نمای متغیر تسعیر نرخ ارز

نما وضعیت	تعداد کل	درصد فراوانی		فراوانی		نام متغیر
		یک	صفر	یک	صفر	
یک	679	81.7	18.3	555	124	تسعیر نرخ ارز

منبع: یافته‌های پژوهشگر

متغیرهای دارای مقیاس نسبی با توجه به شاخص‌های اندازه‌گیری با استفاده از شاخص‌های آماری گرایش مرکزی و پراکندگی توصیف و تحلیل شده است. جداول در مورد نقاط ضعف بااهمیت کمتر ل داخلی و رشد درآمد، شاخص آلتمن، موجودی کالا بر جمع کل دارایی، جمع بدهی بر جمع دارایی و مورد لگاریتم قیمت سهام در تعداد سهام نشان می‌دهد که مشاهده دورافتاده در دامنه راست توزیع واقع شده و تراکم مشاهده در محور شاخص‌های مرکزی شدیدتر است و شکل توزیع تفاوت جدی با یک توزیع نرمال دارد. جزئیات در جدول ۲ آمده است.

جدول ۲- آمار توصیفی متغیرهای تحقیق

متغیر مستقل	تعداد	میانگین	انحراف معیار	واریانس	چولگی	کشیدگی	انحراف ضرایب	
							چولگی	کشیدگی
ارزش بازار بر ارزش دفتری	679	1.036	0.720	0.519	5.590	49.137	59.597	262.315
رشد درآمد	679	0.239	1.368	1.871	19.877	451.481	211.455	2404.930
نمره z	679	2393291702.059	15238554159.955	2.32214E+20	14.963	243.374	159.523	1299.248
موجودی کالا بر جمع کل دارایی	679	0.233	0.162	0.026	1.590	5.751	16.952	30.699

پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی
شماره ۲۶ / تابستان ۱۳۹۴

عوامل تاثیر گذار بر نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی

متغیر مستقل	تعداد	میانگین	انحراف معیار	واریانس	چولگی	کشیدگی	انحراف ضراب	
							چولگی	کشیدگی
بدهی جاری با بدهی غیر جاری بر دارایی	679	0.701	0.337	0.113	2.017	8.291	21.504	44.262
لگاریتم قیمت سهام در تعداد سهام	679	8.570	0.750	0.562	0.045	2.073	0.485	11.059
نقاط ضعف با اهمیت کنترل داخلی	679	7.610	5.150	26.524	0.830	0.820	8.851	4.378

منبع: یافته های پژوهشگر

۲-۶-آزمون فرضیه های پژوهش

برای آزمون مدل تحقیق مدل تاثیر متغیرهای توضیحی: لگاریتم قیمت سهام در تعداد سهام، تسعیر نرخ ارز، رشد درآمد، ارزش بازار بر ارزش دفتری، زیان، نمره z، موجودی کالا بر جمع کل دارایی و بدهی جاری با بدهی غیر جاری بر دارایی بر متغیر وابسته نقاط ضعف با اهمیت کنترل داخلی بررسی شده است. در این مدل مقاطع با پانل و اثرات تصادفی و دوره ها با پولد بررسی شده است، بدین صورت که ابتدا برای تعیین روش به کارگیری داده های ترکیبی و تشخیص همگن یا ناهمگن بودن آن ها از آزمون چاو^{۳۲} و آماره لیمر استفاده شد که در صورت همگن بودن داده ها با یکدیگر ترکیب و به وسیله یک رگرسیون کلاسیک برآورد پارامترها انجام می گیرد و در صورت ناهمگن بودن داده ها به صورت داده های پانلی لحاظ شده و برای به کارگیری داده ها در تخمین مدل پژوهش از یکی از مدل های اثرات ثابت^{۳۳} و یا اثرات تصادفی^{۳۴} از آزمون هاسمن^{۳۵} استفاده شده و مدل مناسب انتخاب شده است. در آزمون چاو فرض صفر مبنی بر همگن بودن و کاربرد مدل پول و فرض مخالف دال بر ناهمگن بودن و کاربرد مدل پانل بررسی می شود و در آزمون هاسمن فرض صفر مبنی بر کاربرد مدل اثرات تصادفی و فرض مخالف مبنی بر کاربرد مدل اثرات ثابت بررسی می گردد. جدول شماره ۳ نتایج آزمون های فوق را ارائه می دهد:

جدول ۳- نتایج آزمون های چاو و هاسمن

مدل	هدف و آزمون	آزمون چاو			آزمون هاسمن	
		آماره F	سطح خطا	نتیجه	آماره مربع کا	سطح خطا
آزمون دوره		2.484594	0.0220	عرض از مبدا نا برابر	5.319676	0.9675
آزمون مقطع		0.292036	1.0000	شیب برابر		

منبع: یافته های پژوهشگر

همان‌گونه که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، نتایج آزمون چاو نشان می‌دهد که احتمال به‌دست آمده (سطح معنی‌داری) کمتر از ۵ درصد است. بنابراین برای آزمون داده‌ها به‌صورت پانلی مورد استفاده قرار گرفته است. سپس برای تعیین این‌که برای تخمین پارامترهای مدل از مدل اثرات ثابت یا اثرات تصادفی استفاده شود از آزمون هاسمن استفاده شده است. از آن‌جایی که سطح معنی‌داری آزمون هاسمن بیش از ۵ درصد است بنابراین بایستی برای تخمین پارامترهای معادله‌ی رگرسیون چند متغیره‌ی پژوهش از مدل اثرات تصادفی استفاده کرد.

در جدول شماره ۴ نتایج آزمون فرضیه‌های تحقیق ارائه شده است. در این جدول آماره دوربین واتسون این مدل با مقدار ۱/۵۱۱ در دامنه بین ۱/۵۰ تا ۲/۵۰ واقع شده است که بیانگر عدم خودهمبستگی سریالی است. آماره فیشر مدل (f) با مقدار ۲/۴۴۲ بزرگتر از مقدار بحرانی و سطح معناداری محاسبه شده آن کوچکتر از ۰/۰۵ است که از وجود رابطه خطی بین حداقل یکی از متغیرهای توضیحی با متغیر وابسته است. آماره t محاسبه شده برای متغیرهای: لگاریتم قیمت سهام در تعداد سهام، زیان و موجودی کالا بر جمع کل دارایی بزرگتر از قدرمطلق مقدار بحرانی ۱/۹۶ مشاهده شده و به بیان دیگر سطح معناداری محاسبه آن‌ها کوچکتر از ۰/۰۵ مشاهده شده است که نشان می‌دهد تاثیر این متغیرها بر نقاط ضعف با اهمیت کنترل داخلی حداقل در سطح ۹۵٪ اطمینان معنادار است. آماره t محاسبه شده برای متغیرهای: تسعیر نرخ ارز، رشد درآمد، ارزش بازار بر ارزش دفتری، نمره z و بدهی جاری با بدهی غیر جاری بر دارایی کوچکتر از قدرمطلق مقدار بحرانی ۱/۹۶ و ۱/۶۴ مشاهده شده و به بیان دیگر سطح معناداری محاسبه آن‌ها بزرگتر از ۰/۰۵ و ۰/۱۰ محاسبه شده است که نشان می‌دهد تاثیر این متغیرها بر نقاط ضعف با اهمیت کنترل داخلی حتی در سطح ۹۰٪ اطمینان معنادار نیست. مقدار ضریب تشخیص نشان می‌دهد که حدود ۳٪ از نقاط ضعف با اهمیت کنترل داخلی به وسیله متغیرهای توضیحی مدل تبیین می‌گردد. نتایج این مدل در جدول ۳ نمایش داده شده است.

برای پاسخ به فرضیه‌های تحقیق، تاثیر هشت متغیر توضیحی بر روی متغیر وابسته نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی مورد آزمون قرار گرفته است. در این آزمون، فرضیه‌های صفر بیانگر این است که متغیرهای توضیحی بر نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی تاثیر ندارند و در مقابل فرضیه‌های مخالف بیانگر این است که متغیرهای توضیحی بر نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی تاثیر دارند.

$$\begin{cases} H0: \beta_{IMKTVAL} \cdot \beta_{FT} \cdot \beta_{SALESGRWTH} \cdot \beta_{MTB} \cdot \beta_{LOSS} \cdot \beta_{ZSCORE} \cdot \beta_{INV} \cdot \beta_{LEVERAGE} = 0 \\ H1: \beta_{IMKTVAL} \cdot \beta_{FT} \cdot \beta_{SALESGRWTH} \cdot \beta_{MTB} \cdot \beta_{LOSS} \cdot \beta_{ZSCORE} \cdot \beta_{INV} \cdot \beta_{LEVERAGE} \neq 0 \end{cases}$$

براساس نتایج بدست آمده از تحلیل رگرسیون ترکیبی با مدل پانل، ضریب تاثیر سه متغیر توضیحی: لگاریتم قیمت سهام در تعداد سهام، زیان و موجودی کالا بر جمع کل دارایی از آماره t محاسبه شده بزرگتر از قدرمطلق ۱/۹۶ برخوردار هستند و سطح معنی‌داری محاسبه شده آن کوچکتر از ۰/۰۵ است. در نتیجه فرضیه صفر دال بر نبود تاثیر از متغیرهای لگاریتم قیمت سهام در تعداد سهام، زیان و موجودی کالا بر جمع

۱۳۲ عوامل تاثیر گذار بر نقاط ضعف با اهمیت کنترل داخلی

کل دارایی بر نقاط ضعف با اهمیت کنترل داخلی رد شده و فرضیه مخالف دال بر معنادار بودن تاثیر پذیرفته شده است. از میان سه متغیر یاد شده تاثیر متغیرهای لگاریتم قیمت سهام در تعداد سهام و موجودی کالا بر جمع کل دارایی معکوس و تاثیر متغیر توضیحی زیان مستقیم است.

جدول ۴- نتایج تحلیل رگرسیون و تاثیر متغیرهای توضیحی بر نقاط ضعف با اهمیت کنترل داخلی

متغیر وابسته: نقاط ضعف با اهمیت کنترل داخلی، تعداد دور: ۷، تعداد مقطع: ۹۷، تعداد مشاهده شده سالم: ۶۷۹						
سطح معنی داری	آماره t	خطای استاندارد	ضریب	نام متغیر		
0.0000	5.391567	2.458081	13.25291	ضریب ثابت	C	β_0
0.0218	-2.299000	0.275750	-0.633949	لگاریتم قیمت سهام در تعداد سهام	MKTVAL	β_1
0.5198	0.643974	0.547856	0.352805	تسعیر نرخ ارز	FT	β_2
0.8407	0.201138	0.114373	0.023005	رشد درآمد	SALESGRWTH	β_3
0.7393	-0.332928	0.217056	-0.072264	ارزش بازار بر ارزش دفتری	MTB	β_4
0.0131	2.486621	0.995289	2.474907	زیان	LOSS	β_5
0.2196	1.228629	1.29E-11	1.59E-11	نمره Z	ZSCORE	β_6
0.0109	-2.552419	1.412724	-3.605864	موجودی کالا بر جمع کل دارایی	INV	β_7
0.4761	0.712925	0.548326	0.390915	بدهی جاری با بدهی غیر جاری بر دارایی	LEVERAGE	β_8
2.845135	میانگین متغیر وابسته		0.028506	ضریب تشخیص		
3.758947	انحراف متغیر وابسته		0.016837	ضریب تشخیص اصلاح شده		
9253.255	مجموع مربع انحرافات توجیه نشده		3.727436	انحراف معیار رگرسیون		
1.511861	آماره دوربین - واتسون		2.442770	آماره F		
$ICMW = 13.252 - 0.633 * MKTVAL + 0.352 * FT + 0.023 * SALESGRWTH - 0.072 * MTB + 2.474 * LOSS + 1.59021289511e-11 * ZSCORE - 3.605 * INV + 0.390 * LEVERAGE + [CX=R]$						

منبع: یافته های پژوهشگر

آماره t محاسبه شده برای تاثیر پنج متغیر توضیحی: تسعیر نرخ ارز، رشد درآمد، ارزش بازار بر ارزش دفتری، نمره Z و بدهی جاری با بدهی غیر جاری بر دارایی کوچکتر از قدرمطلق مقدار بحرانی ۱/۹۶ و سطح معنی داری محاسبه شده آن بزرگتر از ۰/۰۵ مشاهده شده است که بیانگر عدم رد فرضیه صفر این

متغیرها حداقل در سطح ۹۰٪ اطمینان است که بیانگر معنادار نبودن تاثیر این متغیرها بر نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی است. ضریب تشخیص نشان داده است که حدود ۳٪ از تغییرات نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی به وسیله هشت متغیر توضیحی قابل تبیین است. مقدار ضریب تشخیص نشان این است که قدرت تبیین کنندگی مدل ضعیف است. بنابراین متغیرهای مورد بررسی در پیشینه تحقیق تاثیر اندکی در محیط ایران داشته اند. در جدول شماره ۵ نیز نتایج آزمون هر فرضیه به تفکیکی و به طور خلاصه ارائه شده است:

جدول ۵- نتایج آزمون تاثیر متغیرهای توضیحی بر متغیر وابسته (نقاط ضعف با اهمیت کنترل داخلی)

فرضیه شماره	نماد متغیر مستقل	متغیر مستقل	نتایج آزمون فرضیه
۱	MKTVAL	ارزش بازار سرمایه شرکت	تایید
۲	FT	تسعیر نرخ ارز	رد
۳	SALESGRWTH	رشد درآمد	رد
۴	MTB	ارزش بازار بر ارزش دفتری	رد
۵	LOSS	گزارش زیان	تایید
۶	ZSCORE	شاخص ورشکستگی	رد
۷	INV	موجودی کالا بر جمع کل دارایی	تایید
۸	LEVERAGE	بدهی جاری با بدهی غیر جاری بر دارایی	رد

منبع: یافته‌های پژوهشگر

۷- بحث و نتیجه گیری

در این تحقیق به بررسی عوامل تاثیر گذار بر نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی پرداخته شد. بر اساس ادبیات تحقیق متغیرها شامل: لگاریتم قیمت سهام در تعداد سهام، تسعیر نرخ ارز، رشد درآمد، ارزش بازار بر ارزش دفتری، زیان، نمره Z، موجودی کالا بر جمع کل دارایی و بدهی جاری با بدهی غیر جاری بر دارایی بر متغیر نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی مورد آزمون قرار گرفت. طبق نتایج به دست آمده از آزمون فرضیه‌های تحقیق می‌توان عواملی را که بر نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی موثر است لگاریتم قیمت سهام در تعداد سهام، زیان ده بودن شرکت و نسبت موجودی کالا بر کل دارایی نام برد. نتایج این تحقیق نشان داد بین موجودی کالا، ارزش سهام و زیان ده بودن شرکت با نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی رابطه مثبت وجود دارد که این نتیجه مشابه با نتایج تحقیق یازوا (۲۰۱۰) است، موجودی کالا در شرکت‌ها به دلیل سرعت یا از بین رفتن همواره نیاز به کنترل داخلی قوی دارد و شرکت‌ها با موجودی کالای بالا همواره انتظار می‌رود دارای نقاط ضعف بیشتر در کنترل داخلی باشند. بازار سهام به نقاط ضعف موجود در کنترل داخلی واکنش نشان می‌دهد این نتایج نشان می‌دهد بازار سهام ضعف موجود

در کنترل داخلی را به رسمیت می‌شناسد. بازار سهام به نقاط ضعف موجود در کنترل داخلی واکنش منفی نشان می‌دهد. همچنین شرکت‌های کوچکتر که از نظر مالی ضعیف تر و تازه تاسیس هستند و یا رشد درآمد کمتر و دارای زیان هستند، دارای نقاط ضعف بیشتر در کنترل داخلی خود هستند. یازوا در تحقیقش به این موضوع اشاره کرد و به این نتیجه رسیده که شرکت‌های تازه تاسیس و زیان ده دارای نقاط ضعف بیشتری هستند.

نتایج این تحقیق نشان داد شاخص ورشکستگی آلتن رابطه منفی با نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی دارد که این نتیجه سازگار با نتایج تحقیق دوپل و همکاران (۲۰۰۶) نیست. آن‌ها به این نتیجه رسیدند احتمال بالاتری از ورشکستگی در شرکت‌هایی که نقاط ضعف بااهمیت خود را افشا می‌کنند وجود دارد. طبق تحقیق یان ژانگ (۲۰۰۶) یکی از عوامل تاثیر گذار بر نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی استقلال حسابرسان مستقل است. اشباق اسکافی و همکاران (۲۰۰۶) نشان دادند کیفیت کمیته حسابرسی و تخصص مالی و حسابداری آن‌ها یکی از عوامل تاثیر گذار بر نقاط ضعف کنترل داخلی است.

یازوا (۲۰۱۰، ۱) در تحقیقش به این نتیجه رسید که شرکت‌هایی که نقاط ضعف کنترل داخلی خود را افشا می‌کنند باعث آسیب قابل توجهی به شهرت شرکت‌هایی که تجارت در سطح بین‌المللی دارند یا به سرعت در حال رشد هستند، می‌شوند. او به این موضوع پی بردند که افشای نقاط ضعف کنترل داخلی اثر مستقیم و منفی بر کیفیت اقلام تعهدی دارد و منجر به خطاهایی در اقلام تعهدی می‌شود. آن‌ها دریافتند که شرکت‌های دارای ضعف‌های کنترل داخلی شرکت‌هایی هستند کوچک، پیچیده تر، از نظر مالی ضعیفتر و دارای کاهش رشد. طبق نتایج آن‌ها شرکت‌ها با معاملات خارجی بیشتر و رشد کمتر، کمتر تمایل دارند نقاط ضعف خود را افشا کنند. با توجه به این نتایج می‌توان پیشنهاد کاربردی زیر را ارائه داد:

۱- با توجه به نتایج به دست آمده از فرضیه می‌توان تحقیقاتی در رابطه با سایر عوامل تاثیر گذار بر نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی از جمله استقلال کمیته حسابرسی و حق الزحمه حسابرس انجام داد.

همچنین پیشنهادات برای تحقیقات آتی به شرح زیر است:

۱- با توجه به دستور العمل سازمان بورس در رابطه با مسئولیت هیئت مدیره نسبت به استقرار و به کارگیری کنترل‌های داخلی مناسب و اثربخش به منظور دستیابی به اهداف شرکت، تحقیقات آتی می‌تواند در رابطه با ویژگی‌های یک سیستم اثر بخش کنترل داخلی باشد. ۲- با توجه به نتایج به دست آمده از تحقیقات محققین در ایران در خصوص این موضوع که کنترل‌های داخلی موثر این اطمینان را می‌دهد که واحد تجاری می‌تواند به اهدافش برسد، برای رسیدن به این هدف باید اطمینان حاصل شود که گزارش‌های کنترل داخلی قابل اعتماد هستند. تحقیقات آتی می‌تواند به بررسی کنترل‌های داخلی قوی و رابطه آن با پیشبرد اهداف سازمان بپردازد و بررسی این موضوع که آیا بین ضعف‌های کنترل داخلی و اثر بخشی کنترل‌های داخلی و برنامه‌های خرد و کلان شرکت رابطه وجود دارد یا خیر. ۳- در ایران تحقیقی که به دسته بندی نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی که در گزارش حسابرس و بازرسی قانونی افشا می‌شود انجام نشده، یعنی اینکه این نقاط ضعف کنترل داخلی به دو دسته نقاط ضعف بااهمیت در سطح حساب و سطح

شرکت تفکیک نشده، لذا یک رویکرد فرارو، به منظور انجام تحقیقات آتی آن است که تفکیک نقاط ضعف به سطح حساب و سطح شرکت انجام شود.

فهرست منابع

- ۱) ارجمند تژاد، عبدالمهدی (۱۳۸۵) چارچوبی برای نظام‌های کنترل داخلی در واحدهای بانکی. انتشارات کمیته نظارت بر بانکداری بال مستقر در بانک تسویه حساب‌های بین المللی، گروه مطالعاتی بانکی و اعتباری، مدیریت کل نظارت بر بانکها و موسسات اعتباری، صص ۶۴-۱.
- ۲) پوریا نسب، امیرومهام، کیهان (۱۳۷۷) "کنترل داخلی چارچوب یکپارچه"، جلد اول، چاپ سوم، نشر سازمان حسابرسی.
- ۳) جواهری، اسماعیل (۱۳۸۵) "قانون ساربینز - اوکسلی"، مجله حسابرس، شماره ۳۵، صص ۵-۱.
- ۴) حاجیپها، زهره (۱۳۸۹) "بررسی رابطه خطر ذاتی و کنترل در رویکرد حسابرسی مبتنی بر ریسک". فصلنامه علمی پژوهشی حسابداری مالی، شماره ۲، صص ۹۵-۱۲۰.
- ۵) حساس یگانه، یحیی و تقی نتایج ملک‌شاه، غلامحسین (۱۳۸۵) "رابطه گزارش کنترل‌های داخلی با تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان"، فصلنامه مطالعات حسابداری، شماره ۱۴، صص ۴۴-۱.
- ۶) زارعی، حسین (۱۳۸۱) "بررسی توصیفی-تحلیلی نقاط ضعف کنترل‌های داخلی شرکت‌ها"، مجله حسابداری، شماره ۱۴۷، صص ۴-۱.
- ۷) شعری، صابر و آذین فر، کاوه (۱۳۸۶) "سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری و کنترل‌های داخلی"، نشریه حسابداری، شماره ۱۸۴، صص ۹-۱.
- ۸) قنبریان، رضا (۱۳۹۰) "کنترل‌های داخلی از گذشته تا امروز"، دانشنامه حسابداری، شماره ۲۳۷، صص ۵-۱.
- ۹) نعمت پژوه، ابراهیم (۱۳۸۱) "نارسایی‌ها و موانع استقرار کنترل داخلی"، نشریه حسابداری، شماره ۱۵۱، صص ۵-۱.
- ۱۰) وفادار، عباس، (۱۳۹۱)، "دستورالعمل کنترل داخلی بورس اوراق و بهادار"، <www.irbourse.com>
- 11) Ashbaugh-Skaife, H., Collins, D., & Kinney, W. (2007), The Discovery and Reporting of Internal Control Deficiencies Prior to SOX-Mandated Audits. Journal of Accounting and Economics, NO 44., PP.166-192.
- 12) Balsam, Steven, Wei Jiang, Bo Lu (2012), Equity Incentives and Internal Control Weaknesses November 15, NO 48., PP.1-34.
- 13) Baltaci, Mustafa and Serdar Yilmaz (2006), Keeping an Eye on Sub-national Governments: Internal Control and Audit at Local Levels, world Bank Institute, Washington.D.C, PP1-35
- 14) Beneish. Messod Daniel, Mary Brooke Billings, Leslie Davis Hodder (2006), Internal Control Weaknesses and Information Uncertainty. NO 62., PP.1-35.
- 15) Brown .Kareen E., Jee-Hae Lim (2012), The Effect of Internal Control Deficiencies on the Usefulness of Earnings in Executive Compensation. University of Waterloo., NO13, PP1-13.
- 16) Bédard. Jean (2006), Sarbanes Oxley Internal Control Requirements and Earnings Quality. Working paper. Laval University, PP.1-41.

- 17) Chan. Kam C, Barbara R. Farrell , Picheng Lee ,(2005), Earnings Management and Return-Earnings , Association of Firms Reporting Material Internal Control Weaknesses Under Section 404 of the Sarbanes-Oxley Act. June 15,PP.1-35.
- 18) Doyle, J., Ge, W., & McVay, S ,(2007), Determinants of Weaknesses in Internal Control over Financial Reporting. Journal of Accounting and Economics, NO 44,PP.193–223.
- 19) Doyle. Jeffrey, Weili Ge., Sarah McVay (2006) Determinants of Weaknesses in Internal Control over Financial Reporting. Utah State University, University of Washington, New York University, NO 49,PP.10-49.
- 20) Hammersley. Jacqueline S , Linda A. Myers, Catherine Shakespeare ,(2008), Market Reactions to the Disclosure of Internal Control Weaknesses and to the Characteristics of those Weaknesses under Section 302 of the Sarbanes Oxley Act of 2002, Review of Accounting Studies.PP.1-42.
- 21) Hoitash,U.,Hoitash,R.,& Johnstone. K ,(2011), Internal Control Material Weaknesses and CFO Compensation", Working paper. Madison: University of Wisconsin, NO 57,PP.1-31.
- 22) Lambert, R., & Larcker, D ,(1987), An analysis of the use of accounting and market measures of performance in executive compensation contracts. Journal of Accounting Research, NO 25,PP.85–125.
- 23) McMullen,D.A.,K.Raghunandan.and D.V.Rama ,(1996), Internal control reports and financial reporting problems. Accounting Horizons ,December 10,PP.67-75.
- 24) Standards for Internal Control in the Federal Government,(1999), United States General Accounting Office (GAO),November,PP.1-4.
- 25) Yazawa, Kenichi ,(2010), Why Don't Japanese Companies Disclose Internal Control Weakness? : Evidence from J-SOX Mandated Audits. Aoyama Gakuin University, NO 32, PP.2-11.
- 26) Yan Zhang, Jian Zhou, and Nan Zhou, (2006), Audit Committee Quality, Auditor Independence, and Internal Control Weaknesses. NO 39, PP.2-29.

یادداشت‌ها

- ¹ Internal Control Material Weaknesses
- ² Sarbanes–Oxley
- ³ Lambert et al.
- ⁴ Abdel Khalik
- ⁵ McMullen et al.
- ⁶ Standards for Internal Control in the Federal Government
- ⁷ Baltaci and Yilmaz
- ⁸ Skaife, Collins & Kinney
- ⁹ Inquiry
- ¹⁰ Analyzing flowcharts
- ¹¹ Reading documentation
- ¹² Walk-throughs
- ¹³ Brown, Lim
- ¹⁴ Balsam, Jiang, Lu
- ¹⁵ Hoitash, Hoitash, & Johnstone
- ¹⁶ Yazawa
- ¹⁷ Hammersley, Myers, Shakespeare
- ¹⁸ Ge, Ge & McVay
- ¹⁹ Zhang, Jian Zhou, and Nan Zhou
- ²⁰ Bédard
- ²¹ Doyle, Ge & McVay
- ²² Beneish, Billings, Hodder

- ²³. Chan., Farrell, Lee
- ²⁴. Fforeign currency translation
- ²⁵. Growth in revenue
- ²⁶. Altman's Z-Score
- ²⁷. Inventory
- ²⁸. Skaife et al.
- ²⁹. Pooled
- ³⁰. Panel
- ³¹. SPSS And Eviews
- ³². Chow
- ³³. Fixed Effects Model
- ³⁴. Random Effects Model
- ³⁵. Hausman